

af driftsbestyreren. Først i 1895 blev der dannet en fagforening. Et vigtigt element i det patriarkalske lønsystem var den frie arbejdsbolig til de gifte arbejdere. Skifteholdsarbejdet medførte, at mange af mændene havde søvnproblemer og en forhøjet sygelighed. En stor del af de unge enlige kvinder led omkring århundredskiftet af bleg-sot, der var et udtryk for en mangelfuld ernæring.

Den første del af undersøgelsen bygger på forskelligt arkivmateriale. Godt den sidste tredjedel af bogen er derimod uddrag af interviews med gamle papirarbejdere. Blandt emnerne kan nævnes: barndommen i Dalum, ungdomsarbejdet i DUI, det første møde med fabrikken, ansættelsessamtalen, kvindernes og mændenes arbejdsforhold. Afsnittet er kronologisk struktureret og bevæger sig fra 1920'erne og -30'erne frem mod 1970'erne og 80'erne.

Bogen, der danner grundlag for forfatterens speciale på historiestudiet, er

spændende og velskrevet. Måske kunne man have ønsket sig en højere grad af integration af arkiv- og interviewmateriale, men der har selvsagt været vanskeligheder, fordi de to typer materiale udpræget omhandler forskellige historiske perioder. I afsnittet med interviewene veksler Trap Olsen mellem referater af samtalerne og direkte citater derfra. Når erindringsuddragene ikke anføres i citationstegn, kan det undertiden være vanskeligt at skelne mellem, hvad der står for fortællerens, og hvad der står for forfatterens regning. Overgangen mellem fortællerens beretning og forfatterens fremstilling er ikke altid tydeligt markeret. Til småtingsafdelingen hører, at der et par steder i bogen er gentagelser (nogle oplysninger s. 38 og s. 66 gentages s. 73).

Bogen er udgivet med støtte fra SID, og man kan kun håbe, at SID også fremover vil afse penge til lignende studier.

Svend Aage Andersen

KULTURHISTORIE

Vagn Wåhlin (red.): *Folk og Tro. Bidrag til Indre Missions og vort folkelige troslivs historie og virke*. 1. bd., 1987. (Historisk Selskab for Indre Mission, Lohses Forlag). 150 s.

Med skriftet folk og tro er igangsat en ny serie om Indre Missions og det folkelige troslivs historie. Skriftet er udsprunget af »Projektet Indre Missions historie«, og afsluttes med en præsentation af samme ved universitetslektor Vagn Wåhlin, Århus og cand.mag. Jytte Skaaning, Odense: En arkivindsamlingskampagne er gennemført med stor succes. En masse mennesker har været involveret, og nu foreligger der et

stort materiale, som blot venter på at blive benyttet!

Med skriftet præsenteres de første resultater, bidrag såvel af folk med tilknytning til universitetet som af folk fra Indre Missions egne rækker. Dermed anlås det, at serien skal henvende sig til en bredere læserskare, og faktisk betegnes serien direkte som en videreførelse af Emil Steenvinkels bredt anlagte: *Hjemliv og Trosliv*. Linien fra Steenvinkel følges op allerede i samlingens første bidrag:

Sognepræst Kurt E. Larsen, Skarrild, forfatteren til bogen »Indre Mission i ny tid« (1986) og medarbejder ved projektets arkivindsamlingskampagne

præsenterer et indsamlet erindringsmateriale: Erindringer om ungdomsarbejdet i Vejlby sogn på Vestfyn. Uddrag af Svend Olsens håndskrevne beretning. Uddragene, der når bortses fra enkelte opklarende parenteser, er bragt ubearbejdede, stammer fra et 113 sider langt manuskript, og Kurt Larsen har valgt at bringe mere centrale episoder omkring vækkelsen og livet i KFUM. Et andet eksempel på det fremkomne materiale præsenteres af arkivindsamlingskampagnens anden ansatte cand. mag. Jytte Skaaning, Odense i artiklen Postkortet, der blev levende. Her er tale om optryk af et par dokumenter sammen med spredte og ligeledes ubearbejdede korte erindringskitser om en af Indre Missions bogsølgere.

Cand.phil. Niels Løgager Nielsen, Århus, beskæftiger sig i artiklen: Blandt faldne Kvinder, med oprettelsen i 1877 af Magdalenehjemmet i København og ikke mindst hjemmets første leder, Thora Esche. I hjemmet skabtes der plads for byens prostituerede kvinder, og der blev tilbudt dem undervisning i husholdning, så de kunne tage arbejde som tjenestepiger og dermed skabe sig selv et livsgrundlag. Man savner dog oplagt en stillingtagen til historikeren Tinne Vammens behandling af samme problem i bogen Rent og urent. Hovedstadens piger og fruer 1880-1920 (1986), hvor Magdalenehjemmet sættes ind i en større sammenhæng.

Stud.theol. Marinus Thygesen, Århus, viser med artiklen: Indre Missionsfiskerne i Esbjerg, at Indre Mission i Esbjerg skønt tidligt på færde i 1874, først op mod århundredskiftet fik fiskerne med, men da kom de også i stort omfang. Forfatteren forholder sig til den opfattelse, at fiskere gennem deres farefulde arbejde og fiskeriets ejendomsforhold skulle være særligt disponerede for Indre Mission. Han når dog

tilsyneladende frem til, at årsagen til den sene, men stabile fiskertilslutning til Indre Missions i Esbjerg lå deri, at disse fiskere rekrutteredes fra de allerede etablerede indre-missionske samfund langs vestkysten ikke mindst fra de store vækkelsessamfund især i Harbøre og Vorupør, og at tilflytterne også bevarede tætte relationer hertil. Derfor finder Mrinus Tygesen i Esbjerg de samme organisationsformer med søndagshvilende fiskeri og det gammeldags kystfiskeri.

Med en ret informativ artikel af sognepræst Hans Peter Nohns, København, om Det danske Missionselskabs missionskole 1890-1905, får vi et indblik i DMSs missionærers baggrund og den skoling de gennemgik. Interessant er det, at det var Indre Missions kritik af en for bibelkritisk undervisning, der bevirkede skolens lukning i 1905.

At denne nye serie vil fremme og institutionalisere studier i Indre Mission historie både i og uden for bevægelsen, kan der næppe være tvivl om. Dog synes den brede målgruppe ikke at appellere til dyberegående undersøgelser. Men at vi også kan forvente os mere forpligtende bidrag fra projektet i de kommende år fremgår af bogens sidste sider, hvor Vagn Wåhlin skitserer en større undersøgelse om Indre Missions skolehistorie. Den forventes at udkomme i løbet af 1991!

Sidsel Eriksen

Verner Bruhn: *Kirkeliv i Esbjerg. Vor Frelses kirke i 100 år.* (Menighedsrådet i Vor Frelses sogn, 1987). 195 s.

I anledning af 100-året for den første kirke i Esbjerg har det lokale menighedsråd udgivet et særdeles smukt festskrift, udarbejdet af lokalhistorikeren Verner Bruhn. Trods titlen ligger bo-